

Doina PAPP

NE-AU VIZITAT

Teatrul și revoluția

Început ca un recurs polemic la memorie într-un tablou al agitației politice contemporane, care din păcate nu mai are rapel pe parcurs, spectacolul **Teatrului Național din Sofia** e unul voit monumental. Pe potriva temei, am zice, grandioasă și ea, chiar dacă regizorul își ia libertatea de a fi ironic cu istoria, cu acele subiecte încă actuale și controversate precum *revoluția și exilul*. Nuvela care povestește despre un episod revoluționar de acum două secole din lupta bulgarilor contra turcilor, pe care mai întâi Ivan Vazov și-a transformat-o în piesă, devine acum materialul literar al scenariului și spectacolului realizat de Alexandru Morfov, cel mai important regizor al scenei bulgare de azi. Și nu doar pretext, cum am putea crede, autorul optând pentru forța faptelor, chemând astfel la masa dezbaterii materialul epic bogat al operei literare. Până la un punct, acesta e ilustrat fidel, în scene de gen, peste care plutește însă, aburul incertitudinii revărsat dintr-un ocehan întors al timpului. Din mare mic devine parcă totul, din perspectiva necrutătoare a veacurilor. Fiindcă în ciuda măreției „actelor de vitejie” ale ceterilor bulgari porniți în bejenie să lupte cu turcul, autorul și mai cu seamă regizorul relativizează dimensiunea întâmplărilor, dezumflându-le cu ironie. Cum dincolo de sângele vărsat în orice revoluție mai e vorba și despre finalitatea sacrificiului (lecție amară trăită de curând de noi toți) subiectul devine ușor motiv de polemică.

Cine sunt și ce vor revoluționarii, dar mai cu seamă la ce bun revoluțiile? Sunt doar două dintre întrebările speculate în subsidiar de spectacol, la care am putea adăuga și acelea despre sorgintea unor sloganuri sfinte precum „Libertate sau moarte” la care sunt adăugate replici trandy cu „fuck” înainte și „peace” la coadă. Doar că aceea ce dă greutate reprezentației până la urmă e un anume suflu romantic, elanul revoluționar și sentimentalismul slav apte să ridice publicul în picioare, cum s-a întâmplat și la București, unde o vecină de fotoliu îmi șoptea: de ce nu ne iubim și noi așa țara? La urma urmelor Ivan Vazov a știut la vremea lui să exalte această simțire printr-o poveste simplă, de aventuri, înrudită cu romanele lui Dumas și cu atâtea altele de capă și spadă.

Pentru români subiectul are și conotații aparte, o valoare de mărturie câtă vreme acțiunea se petrece în România, la Brăila, unde găsesc adăpost exilații pregătind revoluția antiotomană. Dincolo de atmosfera *belle époque* dintr-o Brăila cosmopolită, cu oameni care vorbesc doar despre „modă, bani sau mobile”, mai sunt și gesturile de tandrețe ale localnicilor (vezi hangiuul cel darnic), compasiunea arătată exilaților. Invocarea spațiului comun balcanic nu ignoră astfel diferențele de istorie și mentalitate, românilor revenindu-le acel vizibil gust prooccidental. O observație corectă ca și aceea privind șirul bețiilor din care se compune existența dezrădăcinaților cu superba lor naivitate. Episodul teatrului în teatru la care apelează autorul la un moment dat nu e doar un artificiu literar de succes, ci și prilejul de a lega scena vieții de scena artei, așa cum le-a înodat nu o dată istoria. Astfel că, punând la cale o reprezentație pentru colectare de fonduri, „exilații” își consumă energiile belicoase mânuind cu năduf iataganele din recuzită în schimbul unei realități care nu le dă încă prilejul revanșei. O fac cu atâta credință încât într-un final de tablou se creează chiar iluzia morții pe câmpul de bătaie. Episodul e amuzant și alternează oportun cu tonul elegiac din scenele de pe vaporul ancorat la cheu, pe malul Dunării, de unde din timp în timp exilații scrutează zarea spre malul bulgăresc. Acest „bateau ivre” se frânge custurițian (vă amintiți de *Underground*) separând tabăra idealiştilor ilustrată de aripile lui Brîcikov (interpretat cu patos de Valeri Iordanov) de aceea a pragmaticilor gen Makedonski (agitat și energic în straiile lui Peter Popiordanov). O imagine frumoasă care se reține, ca și altele la fel de plastice compuse cu talent și pricepere de Alexander Iliev și Elena Ivanovna. Cum soarta celor mai multe din adaptările după proze e să se piardă în amănunte romanești și spectacolul **Exilații** are partea lui de balast, personaje nerezolvate sau episoade prea

Scenă din spectacol

expediate precum povestea de dragoste dintre Mihail și Elena. Un leitmotiv muzical transformat în șlagăr (cântecul *Cal alb* al compozitorului macedonean Vlatko Stefanovski) contribuie la accentele de baladă care punctează montarea lui Alexander Morfov. În ciuda acestui aer evocator și a ambițioasei desfășurări de frescă în care arta de constructor a regizorului excelează, plecăm de la spectacol cu imaginea celui tren înțepenit pe șine, populat de „revoluționarii” încremeniți și ei în proiectul unui vis utopic de libertate. Un fel de *plută a meduzei*, plutind în derivă pe o mare stătută, idee la care se vede regizorul a ținut și care salvează de accente patetice spectacolul. Și mai rămânem poate cu intenția de a pune în chestiune credința în utopiile revoluționare „cu aripi” ale poezilor și realitatea crudă a exilaților de ieri și de azi pentru care prețul libertății a însemnat adesea nu doar viața ci și distrugerea operei. (vezi tabloul în care Brčikov rupe filă cu filă cartea pe care o purtase pe umăr când se cățăraseră pe vapor)

Exilații, în montarea Teatrului Național „Ivan Vazov” din Sofia mi-a amintit de spectacolul-fluviu *Frați și surori* în regia lui Lev Dodin și interpretarea Teatrului Malii din Sankt Petersburg, locuri prin care și Morfov și-a făcut ucenicia. Aceeași pasiune a rescrierii istoriei, aceeași perspectivă a unei memorii însângerate și a derizoriului la care e condamnat adesea „trecutul eroic”, aceeași credință în valoarea de mărturie a teatrului.